

Mari Pajala

OHJELMAVIRRASTA ARKISTOMUOTOON

Televisuaalisuus Elävässä arkistossa

Yleisradion Elävä arkisto on Suomessa osaltaan uudistanut tapoja levittää ja katsella televisio-ohjelmia internetissä. Tässä artikkelissa tarkastelen Elävää arkistoa mediateorioiden näkökulmasta ja kysyn, miten televisuaalisuuden muodot muuttuvat nettiarkistossa. Pohdin erityisesti televisiolle ominaisena pidetyn virtamuodon ja televisuaalisen muistin muutoksia nettiarkistossa.

Televisioarkistojen saavutettavuus ja kulttuurinen näkyvyys ovat kasvaneet 2000-luvulla. Suomessa televisio-ohjelmien arkistointi oli televisioyhtiöiden oman aktiivisuuden varassa, kunnes laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä tuli voimaan vuoden 2008 alussa. Tämän jälkeen keskeisten televisio- ja radiokanavien ohjelmistot on talletettu kokonaisuudessaan Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon, mistä ne ovat katsottavissa ja kuunneltavissa vapaakappalekirjastoissa. Suurelle yleisölle tutumpi digitaalinen radio- ja televisioarkisto lienee kuitenkin Yleisradion Elävä arkisto, joka avattiin juhlistamaan yhtiön 80-vuotista taivalta vuonna 2006. YLE on panostanut nettiarkiston kehittämiseen huomattavan paljon. Elävässä arkistossa on saatavilla runsaasti aineistoa, tarkasteluajankohtana noin 15 000 video- ja 5000 audiodleikettä (tilanne 26.10.2011). Elävälle arkistolle onkin annettu näkyvä asema YLE:n verkkosivustolla: linkki arkistoon on pääsivun yläreunassa muiden keskeisten palvelujen rinnalla. YLE on pitänyt televisio-arkiston käsitettä esillä myös televisio-ohjelmistossa. Kulttuurikanava Teeman ”Tv-arkisto”-ohjelmapaikalla (tiistaisin noin kymmeneltä illalla, keskiviikkona seitsemän maissa) esitetään uusintana aihepiiriltään yhteen liittyvien ohjelmien koosteita. Lisäksi Teeman sarja *Elävä arkisto* on yhdistellyt otteita vanhoista

ohjelmista ja ohjelmia koskevia uusia haastatteluja. Televisioarkisto käsitteenä on näin popularisoitunut – se ei tarkoita enää vain ammattilaisten saatavilla olevaa suljettua kokoelmaa vaan myös vanhojen ohjelmien uudelleen saataville tuomisen ja kierrättämisen muotoa.

Elävä arkisto on yksi esimerkki television ja internetin rajojen hämärtymisestä 2000-luvun mediakulttuurissa. Televisio-ohjelmia ei enää katsota ainoastaan televisiovastaanottimelta, vaan myös esimerkiksi televisioyhtiöiden internet-palveluilta, erilaisista nettiarkistoista tai laittomasti ladattuina tiedostoina. Tutkimuksessa televisioyhtiöiden ja internetin kytköstä on tarkasteltu erityisesti amerikkalaisen kaupallisen television kontekstissa, painottaen nuorehkoille yleisöille suunnattuja ohjelmia ja televisiokerronnan uusia muotoja, joiden myötä nettisivustoista on tullut televisio-ohjelmien olennaisia osia (esim. Gillan 2011; Ross 2008). Kaikki televisioyhtiöiden tavat hyödyntää internetiä eivät kuitenkaan liity televisiokerronnan innovaatioihin ja nuorten yleisöjen puhutteluun. Eurooppalaisten julkisen palvelun televisioyhtiöiden tavoitteet internetin suhteen ovat varsin erilaisia kuin amerikkalaisten *network*-kanavien. Suomessa Elävä arkisto on ollut televisio-ohjelmien nettilevityksen edelläkävijä – YLE avasi sen aikaisemmin kuin Areenan, jonka kautta on mahdollista katsoa uusia ohjelmia netissä. Nettipalveluna Elävä arkisto toteuttaa julkisen palvelun ihanteita: se on mahdollista esittää kansallisen kulttuuriperinnön vaalijaksi, joka tarjoaa sekä tietoa että viihdettä. Elävä arkisto on myös havainnollinen esimerkki televisiokulttuurin eri historiallisten vaiheiden rinnakkaiselosta. Siinä vanhoja televisio-ohjelmia käytetään tuottamaan sisältöä nettisivustolle ja luomaan uusia tapoja katsoa televisio-ohjelmia.

Tässä artikkelissa tarkastelen Elävää arkistoa esimerkkinä television kulttuurisista muodoista aikana, jolloin netistä on tullut tärkeä osa televisioympäristöä. Kysyn, miten televisuaalisuus muuttuu nettiympäristössä. Televisuaalisuudella tarkoitan televisiolle ominaisia esitysmuotoja, jotka osin ovat lainaa muista medioista mutta ovat toteutuneet erityisillä tavoilla televisiolle ominaisessa teknologisessa ja kulttuurisessa ympäristössä (ks. Elfving, Pajala & Hokka 2011, 12). Oletukseni on, että televisuaalisuus on muuttamassa muotojaan, kun netistä on tullut merkittävä televisio-ohjelmien välityspaikka. Niinpä lähdän liikkeelle tarkastelemalla, miten Elävä arkisto remedioi televisio-ohjelmia nettimuotoon. Tämän jälkeen keskityn televisiolle ominaisena teoretisoituun piirteeseen, virtamuotoon. Pohdin, miten virtamuoto ehkä toteutuu nettiarkistossa ja miten sitä sovelletaan televisuaalisen muistin kuvauksissa. Tarkastelen Elävää arkistoa sellaisena kuin se oli syksyllä 2011. Sivusto uudistettiin syksyn aikana, mikä tarjoaa tilaisuuden vertailla vanhaa ja uutta versiota. Analysoin tässä artikkelissa erityisesti sivuston etusivua, uudistuksen perusteluja ja promootiota sekä eräiden perinteisten televisiotapausten esittämistä nettiarkistossa. Elävä arkisto sisältää sekä televisio- ja radio-ohjelmia että elokuvia, mutta rajaan tarkasteluni tässä televisioon.¹

¹ Artikkelin on osa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkijatohtorin projektia *Televisio muistitekniologi*. Haluan kiittää artikkelin aikaisempien versioiden kommentoinnista teemanumeron toimittajia, referoelukijaa sekä Susanna Paasosta.

Television remedioiminen nettiarkistossa

Jay David Bolterin ja Richard Grusinin esittämä remedioimisen käsite kuvaa medioiden välistä suhdetta. Bolter ja Grusin esittävät, että mediat eivät koskaan toimi erillään toisistaan, vaan aina suhteessa muihin medioihin. Remedioimisen käsite kuvaa yhden mediumin esittämistä toisessa. ”Uusi” media esitetään tyypillisesti ”vanhan” parannuksena; esimerkiksi digitaalisen television mainosretoriikassa luvattiin, että sen katsojat ovat vapaampia ja aktiivisempia kuin analogisen television. Uuden median on remedioitava vanhaa, mutta myös vanha media remedioi uutta selviytyäkseen medioiden välisessä kilpailussa. (Bolter & Grusin 2000, 45, 47–48, 59, 65.) Niinpä esimerkiksi YouTube remedioi televisiota muun muassa toistamalla televisioon liitettyjä käsitteitä (tunnuslause ”Broadcast yourself”) ja järjestämällä sisältöään ”kanaviksi” (ks. Uricchio 2009, 26). Toisaalta vaikkapa YLE TV1:n presidentinvaalien tuloslähetyksissä vuonna 2012 esiteltiin perinteisten asiantuntijahaastattelujen välillä valikoituja kommentteja ”sosiaalisesta mediasta” eli käytännössä Twitteristä.

Bolter ja Grusin erottavat neljä tapaa remedioida vanhempia medioita digitaalisessa muodossa. Ensimmäisessä digitaalisuus esitetään keinoksi päästä käsiksi vanhempaan aineistoon sellaisenaan. Remedioimisen merkit pyritään häivyttämään näkyvistä, vaikka se lopulta onkin mahdotonta. Vanhan filmiaineiston digitoiminen Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa voisi olla yksi esimerkki tästä. Toiseksi voidaan korostaa eroa uuden ja vanhan median välillä. Esimerkiksi digitaaliset tietosanakirjat on esitetty parannettuna versiona perinteisestä tietosanakirjasta. Kolmannessa vaihtoehdossa vanhan median muotoja muokataan radikaalimmin. Erilaiset ainekset yhdistetään uudelleen mosaiikiksi, jonka aineiden alkuperä vanhemmassa mediassa on kuitenkin edelleen tunnistettavissa. Neljäs mahdollisuus on yrittää sulauttaa vanha media uuteen kokonaan niin, että medioiden välinen ero ei enää kiinnittäisi huomiota. Tätä tavoittelevat esimerkiksi elokuvakokemusta jäljittelevät tietokonepelit. (Bolter & Grusin 2000, 45–48.)

Elävä arkisto soveltaa television (sekä radion ja elokuvan) remedioimiseen Bolterin ja Grusinin jaottelun toista ja kolmatta lähestymistapaa, joissa remedioimisen merkkejä ei häivytetä ja erilaisista media-aineistoista muodostetaan uudenlaisia koosteita. Sivusto ei esitä, että se tarjoaisi pääsyn televisio-ohjelmaan sellaisenaan. Analogiset ohjelmat on muutettu digitaaliseen muotoon, jolloin kuvan laatu on erilainen kuin aikanaan televisioruudulla. Elävässä arkistossa on jonkin verran kokonaisia ohjelmia, mutta useammin ohjelmat on katkottu lyhyemmiksi katkelmiksi. Elävä arkisto pyrkii olemaan enemmän kuin vain ohjelmien välityskanava ja tarjoaa ohjelmakatkelmille lisämateriaalia muun muassa taustoittavien artikkelien, asiasanojen ja blogikirjoitusten avulla. Esittelytekstien ja ohjelmakatkelmien koosteet ovat erilaisia mediatekstejä kuin alkuperäiset ohjelmat.

Elävä arkisto remedioi televisio-ohjelmia internet-sisällöille tyypillisiin muotoihin, joista yksi on arkisto (ks. Snickars 2009, 304). Televisio-ohjelmia sisältävät nettiarkistot jakautuvat kahteen ryhmään, käyttäjien ja instituutioiden kuratoimiin (ks. McKee 2011). Käyttäjien kuratoimista nettiarkistoista huomattavin on kirjoitushetkellä YouTube. Sen

sisällöstä ja luettelointitavoista päättävät käyttäjät, usein tekijänoikeuslakia rikkoen. Instituutioiden kuratoimilla sivustoilla palkatut ammattilaiset valikoivat arkistoon tulevan aineiston ja päättävät sen esillepano- ja luettelointitavoista. Nämä nettiarkistot noudattavat tekijänoikeuslakia, mikä asettaa rajoituksia aineiston esillepanolle ja levitysmahdollisuuksille. Euroopassa monet julkisen palvelun televisio- ja radioyhtiöt ovat viime vuosina tuoneet arkistojaan katsojien saataville internetissä,² minkä lisäksi käynnissä on laaja eurooppalainen hanke televisiokulttuuriperinnön (*heritage*) saatavuuden edistämiseksi yhteisellä, EUScreen-nimisellä, sivustolla.³ Instituutioiden nettiarkistoilla on joitain yhteisiä piirteitä. Ne pyrkivät tarjoamaan luotettavaa taustatietoa (ns. metadataa) ja vaihtelevissa määrin myös kontekstualisoivia artikkeleita ohjelmanäytteistä. Aineisto on jaoteltu kategorioihin, jotka kattavat erilaisia aihepiirejä politiikasta ja historiallisista tapahtumista kulttuuriin, viihteeseen ja urheiluun. Kuten Julia Noordegraaf esittää, instituutioiden ylläpitämät nettiarkistot ovat noudattaneet perinteistä arkistokäytäntöä, jossa ammattilaiset määrittelevät aineiston saatavuuden. Ne eivät niinkään ole pyrkineet hyödyntämään digitaalisten arkistojen tarjoamaa mahdollisuutta ottaa käyttäjät mukaan arkistojen kehittämiseen. (Noordegraaf 2010, 13, 15.)

Arkiston ohella Elävä arkisto on lainannut uutismedian muotoja. Elävän arkiston nimi pitää arkiston ideaa esillä, mutta korostaa samalla sivuston eroa verrattuna perinteiseen arkistoon. Sivuston tarkoitus onkin elävöittää arkistoaineisto tuomalla se käyttäjien saataville ja asettamalla vanhoja ohjelmia uusiin asiayhteyksiin. Instituutioiden televisioarkistot netissä noudattavat yleensä perinteistä arkistomuotoa siinä, että ne ovat erillisiä kokoelmia, joista voi käydä etsimässä materiaalia haluamastaan aiheesta. Elävä arkisto poikkeaa kuitenkin muista vastaavista sivustoista, sillä se pyrkii kytkemään arkistoaineistoa ajankohtaisiin tapahtumiin. Elävän arkiston ensimmäisessä versiossa aineisto oli jaettu kategorioihin Kotimaa, Ulkomaat, Urheilu, Kulttuuri ja viihde, Musiikki, Oma elämä ja Lapset. Jaottelu mukaillee sanomalehden toimitusjakoa, joskin siitä poiketen musiikki on erotettu omaksi osiokseen. Elävän arkiston ensimmäisen version erikoisuus muiden televisioyhtiöiden nettiarkistoihin verrattuna oli toimitettu etusivu, jolla nostettiin esiin päivittäin vaihtuvia aiheita. Aiheet liittyivät usein joko ajankohtaisiin uutistapahtumiin tai parhaillaan ohjelmistossa oleviin televisio- ja radio-ohjelmiin. Rakenteeltaan Elävän arkiston ensimmäisen version etusivu muistutti YLE:n uutissivustoa, mutta se nosti esiin enemmän viihteellisiä aiheita. Viihteellisyyden suuri merkitys näkyy vaikkapa siinä, että uutistenlukijoiden mokat kuuluvat Elävän arkiston suosituimpaan aineistoon.⁴

Arkiston ja uutismuodon rinnalla Elävä arkisto on alkanut yhä enemmän suuntautua kohtia sosiaalisen median muotoja. Varsinaisen Elävän arkiston sijaan tämä on tapahtunut alun perin oheissivustoilla kuten Elävän arkiston Facebook-sivulla, joka poimii aineistosta ajankohtaisia näytteitä ja herättelee keskustelua niistä.⁵ Elävän arkiston uudistus marraskuussa 2011 häivytti yhteyttä uutismediaan ja pyrki helpottamaan arkiston yhdistämistä sosiaaliseen mediaan. Uusi sivusto on ulkoasultaan aikaisempaa blogimaisempi. Siinä missä vanhassa Elävässä arkistossa etusivun sisältö uudistui päivittäin,

² Yleisradion ohella nettiarkistoja löytyy esimerkiksi Ruotsin SVT:n, Britannian BBC:n ja Espanjan TVE:n sivustoilta. http://svt.se/2.108083/oppet_arkiv, <http://www.bbc.co.uk/archive/>, <http://www.rtve.es/archivo/> (linkki tarkastettu 18.1.2012).

³ Hankkeeseen osallistuu yli kymmenen maan televisioyhtiötä ja kansallisia arkistoja, jotka tuovat valikoiman ohjelmakatkelmia saataville yhteisellä sivustolla. <http://www.euscreen.eu/> (linkki tarkastettu 14.12.2011).

⁴ Ks. Elävän arkiston teemakokonaisuus "Elävän arkiston suosituimmat 2007–2010".

⁵ <http://www.facebook.com/elavaarkisto> (linkki tarkastettu 14.12.2011). Elävä arkisto on myös Twitterissä, <http://twitter.com/#!/elavaarkisto> (linkki tarkastettu 17.1.2012).

uudistuneella sivustolla uutta aineistoa päivitetään sivun yläosaan ja vanhat artikkelit jäävät nähtäväksi niiden alle. Samalla etusivulta poistettiin sanomalehtimäinen jaottelu pääaihepiireihin (Kotimaa, Ulkomaat, Urheilu jne.). Elävän arkiston uudistusta perusteltiin tarpeella sovittaa sivusto paremmin nykyhetken mediaympäristöön – nettikulttuurihan on muuttunut viiden vuoden aikana paljon muun muassa televisio-ohjelmien nettilevityskanavien lisääntymisen ja Facebookin ja Twitterin kaltaisten yhteisösivustojen suosion kasvun myötä. Elävän arkiston aineiston linkittämistä muualle verkkoon on helpotettu ja aineisto on asiasanoitettu uudelleen käytettävyyden ja kierrättämisen helpottamiseksi. (Iikkanen 2011.) Näin Elävän arkiston aineistot pyritään saamaan osaksi nykyiseen nettikulttuuriin kuuluvaa aineiston kierrätystä.

Instituution ylläpitämän arkiston ja sosiaalisen median yhdistäminen ei kuitenkaan onnistu kitkatta. Aiemmassa analyysissäni Elävän arkiston ensimmäisestä versiosta kiinnitin huomiota siihen, miten tiukasti YLE valvoi omistusoikeuttaan televisiohistoriaan, vaikka toisaalta määritteli sen kansakunnan yhteiseksi muistiksi. Klippejä vanhoista tv-ohjelmista ei ollut mahdollista linkittää muualle verkkoon ja kehystyksiä ohjelmille pystyivät luomaan ainoastaan YLE:n työntekijät. (Pajala 2010.) Elävän arkiston uudistus pyrkii poistamaan juuri näitä rajoituksia: siinä missä aikaisemmin oli mahdollista linkittää vain kokonaisuun Elävän arkiston artikkeleihin, nyt myös yksittäisten ohjelmanäytteiden levittäminen linkkinä on mahdollista. (Tekijänoikeuksien vuoksi ohjelmanäytteitä ei vielä kukaan voi jakaa muualle nettiin YouTube-videoiden tapaan.) (Iikkanen 2011.) Lisäksi Elävän arkiston katsojat ja kuuntelijat pystyvät nyt kirjoittamaan omia muistojaan sivustolle. Käyttäjien mahdollisuudet osallistua arkiston ylläpitoon ovat kuitenkin edelleen rajalliset. Käyttäjät voivat lisätä omia muistojaan valmiiseen pohjaan, mutta he eivät voi esimerkiksi lisätä asiasanoja tai luokitteluja, joiden perusteella aineistoja haetaan. Sosiaalisen median mahdollisuuksien hyödyntäminen arkiston kehittämisessä jääkin vähäiseksi.

Televisio-ohjelmia remedioidaan Elävässä arkistossa siis muodossa, joka yhdistelee piirteitä monista eri mediamuodoista, arkistosta, uutis-sivustoista ja sosiaalisesta mediasta. Ensimmäiset käyttäjäkommentit Elävän arkiston uudistuksesta olivat pääosin kriittisiä. Valituksia herätti paitsi tekninen toimivuus (video- ja audionäytteiden avaaminen ei heti uudistuksen jälkeen onnistunut monellakaan selaimella) myös sivuston sisältö: monet pitivät uutta sivustoa sekavana ja vaikeana käyttää ja valittivat, että ohjelmien löytäminen oli vaikeampaa kuin ennen. (Ks. lukijakommentit artikkeliin Iikkanen 2011.) Hankaluuden tuntu voi johtua osin siitä, että käyttäjät olivat tottuneita vanhaan sivustoon ja uusi oli yksinkertaisesti vieras. Vaikutelma johtune kuitenkin myös sivuston ulkoasusta ja toiminnasta. Uudistuneen Elävän arkiston etusivu on sekava: erilaisia fontteja on paljon, samoin rinnakkaisia palstoja. Hakutulokset esitetään entistä monimutkaisemmassa muodossa: siinä missä ennen tulokseksi sai yksinkertaisen listan ohjelmakatkelmia, nyt tulossivulla on myös runsaasti erillisiä listoja hakusanoista, joihin ohjelmakatkemat liittyvät. Tietoa saa aikaisempaa enemmän, mutta sen hintana on sekavampi visuaalinen ilme. ”Eihän

tätä tunnista arkistoksi”, kommentoikin yksi käyttäjä (kommentti artikkeliin Iikkanen 2011, versaalit poistettu). Instituutiovetoisen nettiarkistomuodon yhdistäminen nykyiseen nettikulttuuriin kuuluvaan aineiston kierrätettävyyteen ei käy ilman haasteita.

Televisiovirrasta mediarajat ylittävään virtaan

Virta on ollut keskeisimpiä käsitteitä, joilla on pyritty luonnehtimaan television erityislaatua mediana (esim. Gripsrud 1998; Kackman et al. toim. 2011). Käsitteen esitteli brittiläisen kulttuurintutkimuksen pioneeri Raymond Williams kirjassaan *Television: Technology and Cultural Form* vuonna 1975. Williams esitti, että suunniteltu virta (*flow*) on erityistä *broadcast*-medialle (televisio, radio) kulttuurisena muotona. Televisio-ohjelmisto muodostaa virran, jossa ohjelmat seuraavat toisiaan. Lisäksi televisio-ohjelmat ja niiden välit koostuvat pienempien segmenttien (esimerkiksi juonnot, filmikatkelmat, *still*-kuvat) virrasta, jossa erillisiä elementtejä sidotaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Katsojat mieltävät katsovansa paitsi ohjelmia, myös ”televisiota”, ohjelmavirtaa, jonka pariin voi helposti juuttua. Williams luonnehtiikin virtaa keskeiseksi televisiokokemuksen muodoksi. (Williams 1997, 86–118.) Nykyistenkin televisiokanavien ohjelmistoa voi luonnehtia virraksi, vaikka ohjelmistosuunnittelijoiden mahdollisuudet pitää katsojat yhdellä kanavalla ovat pienentyneet jo kauan sitten kanavamäärän kasvun myötä. Televisio-ohjelmien levitystavat ovat myös monipuolistuneet niin, että virran seuraaminen on vain yksi televisiokokemuksen muoto muiden joukossa. Esimerkiksi DVD-julkaisut tarjoavat televisio-ohjelmat erillisinä teoksina, jotka on irrotettu ohjelmavirrasta. Tutkimuksessa onkin keskusteltu siitä, vieläkö virran käsitteelle on käyttöä nykyisen televisiokulttuurin tutkimuksessa (esim. Kortti 2011).

Netissä käyttäjälle ei tarjota yhtä suoraviivaista ohjelmavirtaa kuin televisiokanavan ohjelmatiedoissa, mutta myös Elävästä arkistosta voi löytää tiettyä virtamaisuutta. Sivuston etusivulla katsoja kohtaa listan aiheita hieman samaan tapaan kuin television ohjelmatiedoissa. Vastaaavasti jos käyttäjä tekee haun tietyllä hakusanalla, hän saa tulokseksi listan aiheeseen liittyviä ohjelmanäytteitä. Elävä arkisto tarjoaa katsojalle aiheiden virran, mutta siitä puuttuu *broadcast*-virtaan suunniteltu ajallisuus: katsoja voi klikkailla näytteitä valitsemassaan järjestyksessä. Ohjelmasta tai katkelmasta toiseen ei siirrytä saumattomasti, vaan katsoja valitsee katsomansa hiirtä klikkaamalla. Katsomiskokemukselta voisi ehkä luonnehtia katkonaiseksi virraksi, jos käyttäjä jää katselemaan hakutulokseksi saamiaan aineistoja. Belinda Barnet on soveltanut Raymond Williamsin virran käsitettä nettikulttuurin tarkasteluun. Hän esittää, että yhden *broadcast*-virran sijaan nykyisin on mahdollista puhua lukemattomista henkilökohtaistetuista virroista. Nämä virrat syntyvät, kun kohtaamamme nettisisältö valikoituu muun muassa sen mukaan, missä sijaitsemme, mihin sosiaalisiin verkostoihin kuulumme ja millainen Google-hakuhistoriamme on. Siinä missä *broadcast*-television virta oli ohjelmistosuunnittelijoiden laatima, henkilökohtaistetut virrat syntyvät paljolti ohjelmistojen

toimesta. (Barnet 2009.) Elävä arkisto ei ainakaan vielä tarjoa katsojalle näin henkilökohtaistettua virtaa. Se ei ehdota katsojalle ohjelmanäytteitä, joista tämä voisi olla kiinnostunut aiemman katseluhistoriansa perusteella. Joka tapauksessa *broadcast*-television tapaan nettikokemuksenkin kuuluu tuntu siitä, että median ääreen voi juuttua katselemaan sellaistaakin, mitä ei suunnitellut.

Nykyisessä mediakulttuurissa virrat ovat paitsi moninaistuneet myös muuttuneet entistä intermediaalisemmiksi. Televisioyhtiöt eivät enää suunnittele ohjelmistoa kanava kerrallaan, vaan laajempaa mediarajat ylittävää yhtiökokonaisuutta varten. Norjalaisten televisio-kanavien ohjelmistosuunnittelun muutosta tutkineet Karoline Andrea Ihlebæk ja kumppanit toteavat, että siinä missä ohjelmistosuunnittelun tavoite ennen oli pitää suuri yleisö samalla kanavalla koko illan ajan, nykyisin ohjelmistosuunnittelu ylittää mediarajoja. Mainosten ja viittausten avulla katsojia houkutellaan yhtiön ohjelmien ja muiden tuotteiden pariin niin televisiossa kuin nettisivuilla. Televisioyhtiöissä uskotaan edelleen virtaan, mutta sitä ei enää nähdä kanavakohtaisena vaan pikemminkin horisontaalisena. (Ihlebak, Syvertsen & Ytreberg 2010.) Jennifer Gillan (2011, 76) on luonnehtinut vastaavaa ilmiötä amerikkalaisen kaupallisen television kontekstissa osuvasti ilmaisulla kiertävä virta (*circular flow*). Kiertävä virta luo koherenssia saman yhtiön tuotteille eri medioissa. Pyrkimystä kiertävän virran rakentamiseen voi nähdä myös Elävässä arkistossa ja YLE:n käytännöissä laajemmin. Elävän arkiston etusivulla esiin nostetut aiheet liittyvät tyypillisesti ajankohtaisiin uutistapahtumiin tai televisio- ja radio-ohjelmiin. Näin ne tarjoavat lisämateriaalia YLE:n muilla kanavilla – nettisivujen uutisissa, televisio- ja radiokanavilla – tarjolla olevalle aineistolle.

Muutos televisiovirrasta mediarajat ylittävään virtaan näkyy esimerkiksi Elävän arkiston tavassa esittää presidentin itsenäisyyspäivän vastaanottoa, joka on ollut poikkeuksellisen pitkäikäinen ja suosittu televisio-ohjelma Suomessa.⁶ Vastaanotosta on runsaasti näyttöä Elävässä arkistossa, mutta ylivoimaisesti eniten artikkeleita on 2000-luvulta. Vanhin vastaanotto, josta on televisio kuvaa, on vuodelta 1967. Lähetys on Elävässä arkistossa kokonaisuudessaan (kahdessa osassa), mukaan lukien alkuperäinen kuulutus, jossa Teija Sopenen esittelee alkavan ohjelman juhlalliseen sävyyn vierellään kaksi kynttilää. Elävään arkistoon on siis otettu pitkäkö otos 1960-luvun ohjelmavirtaa sellaisenaan. Virta itsessään on attraktio: Elävän arkiston katsoja voi nähdä miten Teija Sopenen esitteli ohjelman, aivan kuten aikanaan suoraa lähetystä seuranneet katsojat. Ohjelman esittelytekstissä attraktioksi nostetaan muun muassa tilaisuus nähdä "iso joukko jo edesmenneitä suuria suomalaisia kuten akateemikot Alvar Aalto, Mika Waltari, Georg Henrik von Wright ja Martti Haavio." Televisio-ohjelmanäytteen vastaanoton vetovoima on perustunut keskeisesti suoraan lähetykseen ja sen katsomista jälkikäteen voikin olla vaikea motivoida. Riittävän vanhan lähetysten kohdalla vetonaulaksi voi kuitenkin nostaa tilaisuuden päästä näkemään ikään kuin sellaisenaan suoraa lähetystä ajalta, jolloin sittemmin kuolleet merkkihenkilöt olivat vielä elossa. Itsenäisyyspäivän vastaanotolla oli aikanaan yksi ohikiittävä paikka television ohjelmavirrassa ja nyt tuo kytkös tiettyyn ajankohtaan tuo ohjelmalle dokumentaarisuuden tuntua.

⁷ Elävän arkiston kehittämisen yhtenä tavoitteena on miettiä tapoja palvella paremmin nuoria naiskäyttäjiä (Ikkänen 2011), minkä vuoksi mainokseen ehkä on valittu juuri naisahamo.

Nykyiset lähetykset itsenäisyyspäivän vastaanotolta eivät ole pelkkiä suoria televisiolähetyksiä, vaan alusta lähtien osa mediarajat ylittävää kiertoa, jossa ohjelmakatkelmia leikataan ja kehystetään eri tavoin. 2000-luvun itsenäisyyspäivän vastaanotot esitetäänkin Elävässä arkistossa toisella tavalla kuin vuosikymmenten takaiset. Uusimmista linnan juhlista esillä on runsaasti lyhyitä katkelmia eri teemaotsikoiden alla. Esillepanossa korostuvat muoti ja julkkiskulttuuri, kuten merkkihenkilöiden juhlaeleganssi (esim. Tarja Halosen puvut, miesten muoti), Linnassa vierailleet populaarikulttuurin edustajat ja tunnetut (kohu)pariskunnat (esim. Hjallis Harkimo ja Tanja Karpela eri seuralaisineen). Erityisen paljon artikkeleja on vuodesta 2008 eteenpäin. Näiden vuosien aikana uusista ohjelmista tuotettiin jo tuoreeltaan aineistoa verkkoon. Uusimpiin linnan juhliin ja niiden kuulutuksiin ei liity sellaista historiallista auraa, että niitä pidettäisiin kiinnostavina itsessään. Ajallisen välimatkan korostamisen sijaan Elävän arkiston esittelytekstit olettavat henkilöiden ja kiinnostuksenkohteiden olevan tuttuja lukijoille. Elävään arkistoon onkin jo muodostunut erilaisia tapoja esitellä televisio-ohjelmia: osassa katsojaa puhutellaan ohjelmien aikalaisena, osassa taas pyritään tekemään ohjelmia ymmärrettäväksi yli ajallisen välimatkan. Uusimpien itsenäisyyspäivän vastaanottojen tapauksessa dokumentaarisuuden tuntu tulee kiinnittymään paitsi suoraan lähetykseen myös kytköksiin, joita ohjelmalle on tuoreeltaan tehty. Päivänpolttavat keskustelunaiheet julkkisten romansseista ja huomiota herättävistä puvuista ehkä unohtuvat nopeasti, mutta niistä voi jäädä dokumentti Elävään arkistoon. Elävä arkisto onkin siirtynyt tallentamaan paitsi hetkiä television ohjelmavirrasta, myös kappaleita intermediaalisesta kiertävästä virrasta.

Elävä arkisto tuottaa siis medioiden välillä kiertävää virtaa ainakin kahdella eri tavalla. Ensinnäkin etusivun viittaukset ajankohtaisiin televisio- tai radio-ohjelmiin tai uutisiin luovat kytköksiä YLE:n ohjelmiston välille eri medioissa. Toiseksi televisio-ohjelmien pilkkominen nettiin jo tuoreeltaan kierrättää televisiota konkreettisesti yli mediarajojen. Näin remedioiminen on yksi intermediaalisuuden muoto (ks. Rajewsky 2005, 60–64).

Muistoja virrasta

Uudistuneen Elävän arkiston televisiomainos ”Eilinen elää” esittää yhden tulkinnan sivuston merkityksestä. Filmissä nuori nainen istuu pöydän ääressä ja pinoaa mustavalkoisia valokuvia eteensä.⁷ Erillisistä kuvista alkaa muodostua hieman katkonaista liikkuvaa kuvaa, joka esittää välähdyksiä erilaisista henkilökohtaiseen elämään ja historiallisiin tapahtumiin liittyvistä aiheista: leikkivistä lapsista, häistä, nuorista pariskunnista, panssarivaunuista, palavista WTC-torneista, urheilukilpailuista. Kuvien päällä kuullaan voimistuvaa musiikkia ja naisen *voice over*, joka puhuttelee katsojaa: ”Ketä tartuit viimeksi kädestä – muistatko? Muistot tekevät sinusta sinut ja minusta minut. (...) Missä olit eilen? Missä olit, kun maailma pidätti henkeään? Kun tajusit, että kaikki muuttuu.” Tässä kohden nainen katsoo suoraan kameraan ja sanoo: ”Minä haluan muistaa ne hetket.” Tuuli alkaa viedä

kuvia pöydältä, kun *voice over* jatkaa luetellen erilaisia muistoja: "Muistan kohisevan katsomon ja leikkitoverin unelma-ammatin..." Nainen lyö kätensä kuvien päälle ja pysäyttää niiden lennon. Teksti päättyy lupaukseen tulevista muistoista: "Kun ystävyys muuttuu rakkaudeksi, syntyy uusia muistoja." Samaan aikaan 1960-lukuisen näköinen nuori nainen suutelee miestä poskelle ja mies hymyilee kameraan.

Television teoretisoinneissa juuri virtamuotoa on usein pidetty perusteena väitteelle, että televisio ei edistä muistamista (Holdsworth 2010, 130–131). Esimerkiksi Stephen Heathin (1990, 279) paljon siteeratun luonnehdinnan mukaan televisio tuottaisi "unohdusta eikä muistia, virtaa eikä historiaa". Sitten näkemyksiä television ja muistin vastakohtaisuudesta on kyseenalaistettu kiinnittämällä huomiota niihin moniin tapoihin, joilla televisio käsittelee muistoja ja muistamista (esim. Holdsworth 2008; 2010). "Eilinen elää" on yksi esimerkki tekstistä, jossa televisio yhdistetään muistamiseen. Se esittää media-arkiston keinoksi säilyttää henkilökohtaiset muistot. Mainos puhuttelee suoraan katsojaa ja korostaa muistin merkitystä minuudelle. Mainoksen nainen kokoaa omia filmejään edessään olevista suurista kuvapinkoista. Kuvia lennättävä tuuli kuvastaa muistojen menettämisen uhkaa, jonka nainen saa pysäytettyä. Media kuvataan muistin apuvälineeksi, joka auttaa pitämään kiinni muistoista. Samalla media – ja erityisesti television liikkuva kuva – esitetään kiinnekohdaksi yksilön ja historiallisten tapahtumien välillä. Historialliseen kuvastoon yhdistettynä kysymys "Missä olit kun maailma pidätti henkeään" vihjaa, että puhuteltava ehkä oli juuri television ääressä. Muistelemisen kohteeksi määrittävät siis paitsi tapahtumat myös television katsominen tärkeänä historiallisen kokemuksen muotona.

"Eilinen elää" muodostaa arkistoaineistosta muistimontaasin, jota Amy Holdsworth on analysoinut tyypillisenä televisuaalisen muistin muotona. Televisuaalisella muistilla Holdsworth (2010, 130) tarkoittaa "muistin representaatiota ja muotoja televisiossa". Holdsworth soveltaa televisuaalisen muistin tarkasteluun Annette Kuhnin muistitekstin käsitettä. (Holdsworth 2010, 130–132.) Kuhn kutsuu muistiteksteiksi esimerkiksi omaelämäkerrallisia kirjoituksia ja muistamista käsitteleviä fiktiivisiä elokuvia. Hän esittää, että muistiteksteillä on yhteisiä muotokonventioita yli mediarajojen. Erityisesti tämä näkyy ajan käsittelyssä: aikaa ei kuvata lineaarisena eikä tapahtumia sijoiteta selkeälle aikajanelle vaan rakenne on tyypillisesti syklinen ja toisteinen. Muistitekstit ovat montaa- tai kollaasinomaisia fragmenttien kokoelmia, jotka tavoittavat jotain siitä, miltä muistaminen tuntuu. (Kuhn 2000, 189–191.) Holdsworth esittää, että televisiokerronnalle ominaisia muistitekstejä ovat muistimontaasit, musiikin säestämät arkistoaineisto-fragmenttien koosteet muisteltavasta aiheesta. Hänen mukaansa juuri muistimontaasin kaltaiset hetket voivat "puhkaista television virran" ja kutsua muistelemaan. (Holdsworth 2010, 130.) Muistimontaaseihin keskittyessään Holdsworth ei huomioi, että televisioilmaisissa on toki muitakin keinoja muistamisen esittämiseen kuin muistimontaasit, ajatellaanpa vaikka haastattelujen ja arkistoaineistojen yhdistelmää *Mansikkapaikan* (YLE TV2) kaltaisissa ohjelmissa. Joka tapauksessa muistimontaasi on yksi televisiokerronnalle tyypillinen konventio. Muistimontaasin tapaan "Eilinen elää" yhdistelee lyhyitä arkistoai-

neiston välähdyksiä tapahtumista, joiden välillä ei ole kronologista tai kausaalista yhteyttä. Aiheet liittyvät löyhästi naisen lausumaan tekstiin, mutta eivät välttämättä kuvaa juuri tämän muistoja – nainen näyttää liian nuorelta, että hänellä voisi olla omia kokemuksia kaikista mainoksessa vilahtavista historiallisista tapahtumista. Mainosfilmin muistimontaasi luokin tuntua, että televisioarkiston kautta on mahdollista kiinnittyä paitsi omiin henkilökohtaisiin muistoihin, myös kulttuurissa kiertäviin muistoihin.

Jos muistimontaasi on yksi televisioilmaisulle tyypillinen tapa esittää muistia, Elävässä arkistossa itsessään muistin kuva on erilainen. Menneisyys esitetään Elävässä arkistossa kronologisesti järjestyneenä: uudistetun sivuston yläreunassa on aikajana, jolta voi selata ohjelmanäytteitä vuosikymmenittäin. Ohjelmat tai ohjelmafragmentit on yhdistetty artikkeleihin ja teemakokonaisuuksiin. Elävän arkiston rakenne ei siis ole kovinkaan muistitekstimäinen vaan varsin selkeästi organisoitu. Sivuston uudistus höllentää kuitenkin rakennetta hieman, niin että uudelleen asiansanoitettuja ohjelmia on mahdollista linkittää kokonaisuuksiin yli kategoriarajojen. Myös käyttäjien mahdollisuus kirjoittaa arkistoon omia muistojaan voi ajan myötä lisätä muistitekstimäistä aineista Elävään arkistoon.

Muistin kuvana Elävä arkisto poikkeaa perinteisestä arkistosta, jota saksalainen kulttuurisen muistin tutkija Aleida Assmann on tarkastellut esimerkkinä passiivisen muistin instituutiosta. Assmann esittää, että passiiviset muistin instituutiot tallettavat ”menneisyyden menneisyytenä” kun taas aktiivisen muistin instituutiot tallettavat ”menneisyyden nykyhetkenä”. (Assmann 2008, 98.) Siinä missä historiallisissa arkistoissa objektit on irrotettu alkuperäisistä yhteyksistään ja tallennettu odottamaan tulkintaa (Assmann 2008, 103), Elävässä arkistossa televisio-ohjelmille esitetään tulkintoja ja vanhoja ohjelmia kytketään osaksi ajankohtaisia keskusteluja. Elävä arkisto nostaa valikoituja ohjelmia ja ohjelmakatkelmia television ohjelma-
virrasta ja asettaa niitä uusiin yhteyksiin etusivun esittelyjuttujen ja teemakokonaisuuksien avulla. Elävä arkisto ja sen mainonta esittävät siis monenlaisia kuvia televisuaalisesta muistista: Yhtäältä television merkitystä muistille kuvataan virtamuotoa hyödyntävänä muistimontaasina. Toisaalta taas televisio-ohjelmista muodostuu historiallinen arkisto, joka on kronologisesti jäsentynyt mutta tekee samalla uusia yhteyksiä eri aikatasojen välille.

”Eilinen elää” esittää mediakuvastojen kierrättämisen muistamisen takeena ja kiinnekohtana. Kulttuurisen muistin tutkijat Astrid Erll ja Ann Rigney ovat pohtineet sitä, miten remedioimiseen liittyvä jännite median moninkertaistamisen ja välittömyyden vaikutelman tavoittelun välillä (Bolter & Grusin 2000, 5, 45) näkyy myös muistamisen mediaesityksissä:

Yhtäältä useimmat muistamisen mediat pyrkivät yhä suurempaan ”välittömyyteen”. Päämäärä on tarjota näennäisen läpinäkyvä ikkuna menneisyyteen, saada meidät unohtamaan mediumin läsnäolo ja sen sijaan esittää meille ”medioimaton muisto”. Toisaalta tämä vaikutelma saavutetaan yleensä kierrättämällä ja moninkertaistamalla mediaa (...). (Erll & Rigney 2009, 4.)

”Eilinen elää” poikkeaa tästä luonnehdinnasta, sillä median häivyttämisen sijaan se kiinnittää huomiota median materiaalisuuteen esittämällä, miten valokuvista tulee liikkuvaa kuvaa. Mainos ei siis hae välitöntä ”ikkunaa menneisyyteen” vaan korostaa median merkitystä menneisyyden tavoittamisessa. Elävä arkisto tarjotaan näin paikaksi, jossa juuri median kierrättäminen mahdollistaa muistamisen.

Elävän arkiston televisio

Jatkuva muutos on ollut osa television ominaislaatua mediana (Uricchio 2004, 165–166). Kanavamäärän kasvu, väritelevisio, kaukosäädin, kotivideot, satelliittikanavat, digitalisoituminen ja muut uutuudet ovat kaikki aikanaan muuttaneet tapoja, joilla televisio-ohjelmia tehdään ja katsotaan. Elävä arkisto on yksi esimerkki kehitysvaiheesta, jossa television ja muiden medioiden rajat hämärtyvät. Elävä arkisto osoittaa, miten harhaanjohtavaa olisi puhua televisiosta ja internetistä ”vanhana” ja ”uutena” mediana – soveltuuhan television menneisyys hyvin kierrätettäväksi nettimuodossa. Elävässä arkistossa ovat rinnan esillä televisiokulttuurin vaiheet 1960-luvulta nykyhetkeen. Televisiokulttuurin eri vaiheet eivät ohitakaan toisiaan vaan ovat läsnä päällekkäin. Elävä arkisto on osa nykyiselle televisuaalisuudelle luonteenomaista intermediaalista kiertävää virtaa. Television menneisyys tarjoaa aineistoa kiertävälle virralle. Samalla uudemmat ohjelmat voivat tulla tallennetuksi Elävään arkistoon ei ainoastaan erillisinä ohjelmina, vaan jo tuoreeltaan eri tavoin pilkottuna ja kommentoituna.

Jos televisio alkujaan miellettiin ohikiitävän virran mediaksi, tilanne on vähitellen muuttunut ensin kotivideoiden ja myöhemmin muiden tallennemuotojen kautta. Elävässä arkistossa televisio-ohjelmat tuodaan esille pysyvyyttä korostavassa arkistomuodossa. Tämä mahdollistaa myös uudenlaisia televisuaalisen muistin muotoja. Yksi televisioilmaisulle tyypillinen muistin esittämisen muoto on ollut muistimontaasi, joka hyödyntää virtamuotoa muisteltavan aiheen esittämiseen ja toimii eräänlaisena reflektion mahdollistavana tiivistymänä televisio-ohjelmiston virrassa. Arkisto puolestaan nostaa virrasta esille katkelmia, jotka tarjotaan muistamisen arvoisiksi. Arkistossa ohjelmakatkelmat ovat esillä erillisinä muisteltavina objekteina, mutta Elävän arkiston tapauksessa ne pyritään myös saamaan mukaan aineiston kiertoon netissä. Yleisradiokontekstissa kierrätettävyydelle on kuitenkin rajansa, jotka juontavat julkisen palvelun broadcast-median lainsäädännöllisestä, institutionaalisesta ja kulttuurisesta perustasta. Television uudet kulttuuriset muodot rakentavat aikaisempien perinteiden varaan.

Aineisto

Elävä arkisto <http://yle.fi/elavaarkisto/index.html> (linkki tarkastettu 15.12.2011).

”Eilinen elää” (2011) Ohjaus: Henri Nyrhinen. Käsikirjoitus: Henri Nyrhinen, Antti Huttunen, Nora Gustafsson, Mayreth Söderholm. Tuottaja: Nora Gustafsson. Tuotanto: YLE Markkinointi. Katsottavissa: http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/eilinen_elaa_elavan_arkiston_traileri_2011_76639.html#media=76641 (linkki tarkastettu 15.12.2011).

Kirjallisuus

Assmann, Aleida (2008) Canon and Archive. Teoksessa Astrid Erll & Ansgar Nünning (toim.) *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. Berlin & New York: de Gruyter.

Barnet, Belinda (2009) Idiomeedia. The Rise of Personalized, Aggregated Content. *Continuum: Journal of Media and Cultural Studies* vol. 23:1, 93–99.

Elfving, Sari; Pajala, Mari & Hokka, Jenni (2011) Johdanto. Teoksessa Sari Elfving & Mari Pajala (toim.) *Tele-visioita. Mediakulttuurin muuttuvat muodot*. Helsinki: Gaudeamus.

Erll, Astrid & Rigney, Ann (2009) Introduction: Cultural Memory and Its Dynamics. Teoksessa Astrid Erll & Ann Rigney (toim.) *Mediation, Remediation, and the Dynamics of Cultural Memory*. Berlin & New York: Walter de Gruyter.

Gillan, Jennifer (2011) *Television and New Media. Must-click TV*. New York & London: Routledge.

Gripsrud, Jostein (1998) Television, Broadcasting, Flow: Key Metaphors in TV Theory. Teoksessa Christine Geraghty & David Lusted (toim.) *The Television Studies Book*. London: Arnold.

Heath, Stephen (1990) Representing Television. Teoksessa Patricia Mellencamp (toim.) *Logics of Television. Essays in Cultural Criticism*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.

Holdsworth, Amy (2008) “Television Resurrections”: Television and Memory. *Cinema Journal* vol. 47:3, 137–144.

Holdsworth, Amy (2010) Televisual Memory. *Screen* vol. 51:2, 129–142.

Ihlebaek, Karoline Andrea; Syvertsen, Trine & Ytreberg, Espen (2010) Channel or Universe? Television Schedulers handling Convergence and Channel Fragmentation. Esitelmä konferenssissa ECREA. 3rd European Communication Conference. Hampuri 12.–15.10.2010.

Iikkanen, Tanja (2011) Elävä arkisto uudistuu viiden vuoden jälkeen. <http://blogit.yle.fi/kehitys-kehitty/elava-arkisto-uudistuu-viiden-vuoden-jalkeen>. Linkki tarkastettu 15.12.2011.

Kackman, Michael; Binfield, Marnie; Payne, Matthew Thomas; Perlman, Allison & Sebok, Bryan (toim.) (2011) *Flow TV. Television in the Age of Media Convergence*. New York & London: Routledge.

Kortti, Jukka (2011) Television mainonnallisuus. Teoksessa Sari Elfving & Mari Pajala (toim.) *Tele-visioita. Mediakulttuurin muuttuvat muodot*. Helsinki: Gaudeamus.

Kuhn, Annette (2000) A Journey Through Memory. Teoksessa Susannah Radstone (toim.) *Memory and Methodology*. Oxford & New York: Berg.

McKee, Alan (2011) YouTube versus the National Film and Sound Archive: Which is the More Useful Resource for Historians of Australian Television? *Television & New Media* vol. 12:2, 154–173.

- Noordegraaf, Julia (2010) Who Knows Television? Online Access and the Gatekeepers of Knowledge. *Critical Studies in Television* vol. 5:2, 1–19.
- Pajala, Mari (2010) Television as an Archive of Memories? Cultural Memory and its Limits on the Finnish Public Service Broadcaster's Online Archive. *Critical Studies in Television* vol. 5:2, 133–145.
- Rajewsky, Irina O. (2005) Intermediality, Intertextuality and Remediation: A Literary Perspective on Intermediality. *Intermedialités* 6, 43–64.
- Ross, Sharon Marie (2008) *Beyond the Box. Television and the Internet*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Snickars, Pelle (2009) The Archival Cloud. Teoksessa Pelle Snickars & Patrick Vonderau (toim.) *The YouTube Reader*. Stockholm: National Library of Sweden.
- Uricchio, William (2004) Television's Next Generation: Technology/Interface Culture/Flow. Teoksessa Lynn Spigel & Jan Olsson (toim.) *Television after TV. Essays on a Medium in Transition*. Durham & London, Duke University Press.
- Uricchio, William (2009) The Future of a Medium Once Known as Television. Teoksessa Pelle Snickars & Patrick Vonderau (toim.) *The YouTube Reader*. Stockholm: National Library of Sweden.
- Williams, Raymond (1997) *Television: Technology and Cultural Form*. 2. painos (alk. 1990, 1. painos alk. 1975). London: Routledge.